

10. TÜRKİYE LİSANSÜSTÜ ÇALIŞMALAR KONGRESİ

● KONYA

Bildiriler Kitabı - III

(İletişim Bilimleri, Tarih ve
Mimarlık & Şehircilik)

ilem
ilmi etüdler derneği

10. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi

Bildiriler Kitabı - III

(İletişim Bilimleri - Mimarlık ve Şehircilik - Tarih)

İstanbul, 2022

ilem
ilmi etüdler derneği

İLMİ ETÜDLER DERNEĞİ (İLEM)

Adres: Aziz Mahmut Hüdayî Mah., Türbe Kapısı Sok., No:13, 34672 Üsküdar, İstanbul/Türkiye
Telefon: +90 (216) 310 43 18 • Fax: +90 (216) 310 43 18 • E-Posta: bilgi@ilem.org.tr

Editörler

Talha Erdoğan
Binazir Haşimzade

Tashih

Eğemen Kurtulmuş
Nurcan Bayram
Rabia Kevser Mumcuoğlu
Zeynep Düzen

Tasarım ve Uygulama

Abdullah Fuad Kılınçlı
Beyza Nur Onurcan

ISBN: 978-605-7824-22-6 (Tk) - 978-605-7824-25-7 (3.c)

Düzenleyen Kurumlar

İlmi Etüdler Derneği | Necmettin Erbakan Üniversitesi | Konya Büyükşehir Belediyesi

Onur Kurulu

Abdulkadir Macit, Doç. Dr., İlmi Etüdler Derneği (İLEM) Yönetim Kurulu Başkanı
Uğur İbrahim Altay, Konya Büyükşehir Belediyesi Başkanı
Cem Zorlu, Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi Rektörü

Düzenleme Kurulu*

Murat Çemrek, Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi (Eşbaşkan) | Talha Erdoğan, Ar. Gör., Sakarya Üniversitesi (Eşbaşkan) | Ahmet Köroğlu, Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi | Burak Yuvalı, İlmi Etüdler Derneği (İLEM) | İbrahim Halil Üçer, Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi | Latif Karagöz, Ar. Gör. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi | Taha Eğri, Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi | Yunus Çolak, Ar. Gör., Kırklareli Üniversitesi | Yusuf Temizcan, İlmi Etüdler Derneği (İLEM)

Sekreteryaya

Burak Yuvalı, İlmi Etüdler Derneği

*İsme göre alfabetik sırada

Osmanlı Devleti Kuruluş Dönemi'nde Önemli Bir İlim Adamı: Molla Yegân

Şeyma Deniz*

Öz: Bu çalışmada XV. yüzyılda yaşamış ve her kesimden insanın iltifatına mazhar olmuş olan Molla Yegân'ın hayatı, ilmi faaliyetleri, kültür tarihimize önemli bir yere sahip olan vakıfları, etkilendiği ve etkilediği isimler araştırılmıştır. Bunun yanında yaşadığı dönemdeki ilmi zenginliğin daha iyi anlaşılabilmesi adına muasırı olduğu kişilerin isimleri kronolojik sırayla verilmiştir. Literatür taraması ve betimsel analiz yöntemlerine dayanan bu çalışmada Osmanlı klasik kaynakları referans gösterilerek Molla Yegân hakkında yapılan ikincil çalışmalardaki muhtelif bilgilerin düzeltilmesi cihetine gidilmiştir. Bu çalışma neticesinde Molla Yegân'ın müderrislik, kadılık, müftülük makamlarının yanı sıra Osmanlı Devleti'nin ikinci şeyhülislâmı olduğu ve ilim adamlarının tespit edilip ülkeye kazandırılmasında görev aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca hocası Molla Fenârî ve hem damadı hem de talebesi olan Hızır Bey vasıtasıyla Osmanlı medrese sistemine büyük etkileri olan Fahreddin er-Râzî ekolünün Anadolu'ya getirilmesini sağlayan kilit isimlerden biri olduğu anlaşılmıştır. Dönemin padişahlarına hocalık yapabilecek bir-kime sahip ulemanın yetişmesinde büyük bir katkısı olan Molla Yegân'ın mevcut kaynaklar ışığında ulaşılabilen herhangi bir eseri bulunmamaktadır. Bununla birlikte vakıfları sayesinde şehirlerin kültürüne yaptığı katkılar ile bu yapılarıdaki eğitim-öğretim faaliyetlerinin uzun süre devam etmesine ve pek çok önemli âlimin buralardaki ilim tahsilini devam ettirmesine katkı sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Molla Yegân, Ulemâ, Medrese, Meşihat, Osmanlı.

Giriş

II. Murad döneminin önemli âlimlerinden biri olan Molla Yegân; saray erkânı, ulema ve halk nezdinde takdir gören biri olmuştur¹. Zamanının yegânesi olarak vasıflandırılan Molla Yegân; kadılık, müftülük, şeyhülislâmlık görevlerinin yanı sıra Osmanlı topraklarına ilim adamlarının getirilmesinde de görevlendirilmiştir. Şeyhülislâmlık görevi günümüz araştırmacıları tarafından net bir şekilde ifade edilmezken; Devlet arşivlerinde bulunan şeyhülislâm

* Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslâm Tarihi, Yüksek Lisans Programı.
İletişim: seymadeniz0026@gmail.com

1 Hoca Sadeddin, *Tâcü't-Tevârih*, Edirne Selimiye Kütüphanesi, Edirne Selimiye Basmalar, No. 2084-2, s.438; Taşköprülüzâde Ahmed Efendi, eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye fi Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye Osmanlı Âlimleri, haz., Muhammet Hekimoğlu, ed., Derya Örs, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2019, s.142; Mecdî Mehmed Efendi, Şakâik-i Numaniyye ve Zeyilleri: Hadâiku's-Şakâik, haz., Abdülkadir Özcan, İstanbul: Çağrı Yay., 1989, s.99.

fetvaları ile ilgili yapılan bir çalışmada, Molla Yegân'ın 6 yıllık süre zarfında ikinci Osmanlı şeyhülislâmı olarak görevde bulunduğu açık bir şekilde belirtilmiştir.

Yapılan çalışmalar sonucunda çok önemli görevler ifa eden Molla Yegân'ın herhangi bir eseri- nin olmadığı tespit edilmiştir. Bu konu hakkında günümüz araştırmacılarından Kemal Ramazan Haykiran ile Osman Aydın iki farklı eseri Molla Yegân'a isnat etmişlerse de klasik kaynaklara müracaat edildiği zaman bu hatanın isim benzerliği nedeniyle ortaya çıktığı anlaşılmıştır.

Biyografi kitaplarına bakıldığı zaman Molla Yegân ile ilgili bazı ihtilaflı bilgiler mevcuttur. Örneğin; eserlerin çoğunda Fenârîler ile Yegânîler ailesi arasındaki gerginliğin sebebi olarak Molla Yegân'ın, hocası Molla Fenârî'nin kızıyla evlendirilme teklifini reddetmesi gösterilir. Ancak Mehmet Süreyya *Sicill-i Osmani* adlı eserinde, bu evliliğin gerçekleştiğini belirtmiştir. Bu durumun iki aile arasındaki isim benzerliğinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bir başka örnek; Molla Yegân'ın, Molla Gürânî ile Kahire'de tesadüfi bir şekilde karşılaştığı bilgisidir. Ancak Topkapı Sarayı Arşiv Dairesi'nden elde edilen bir vesika ile Molla Gürânî'nin gerek padişah gerekse Molla Yegân tarafından önceden bilindiği ve bu görüşmenin kasıtlı bir şekilde gerçekleştiği tespit edilmiştir.

Molla Yegân bu kadar önemli özelliklere haiz iken kendisi hakkında sınırlı sayıda çalışmanın var olması ve bunların da birtakım eksiklikleri bünyesinde barındırması nedeniyle günümüzde yeterince tanınamamış ve örnek alınamamıştır. Bu makale ile önceki çalışmalardaki eksikliklerin giderilmesi cihetine gidilmiş ve Molla Yegân hakkında temel kaynaklar referans gösterilerek müstakil bir çalışmanın yapılması arzulanmıştır.

Hayatı

Kaynaklarda Molla Yegen/Yegân² olarak geçen Şemseddin Mehmed³ aslen Aydınlıdır. Babası ulemeden olup Akçakoyunlu cemaatine⁴ mensup olan Armağan Halil'dir⁵. Annesi hakkında ise herhangi bir bilgi mevcut olmayan Molla Yegân'ın ne zaman doğduğu bilinmemektedir.

Osmanlı klasik kaynakları, II. Murad devrinin seçkin âlimlerinin biyografisini yazarken Molla Yegân'a⁶ ilk sırada yer vermiş⁷ ve zamanın yegâne bilgini⁸, asrında yegâne olan⁹, zamanın

2 Hoca Sadeddin, *Tâcü't-Tevârih*, s.438.

3 Ahmet Özel, *Hanefi Fıkıh Âlimleri*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1990, s.94.

4 Baldırzâde Selâsi Şeyh Mehmed, *Ravza-i Evliya*, haz., M. Hızlı, M. Yurtsever, Bursa: Arasta Yay., 2000, s.238.

5 Topkapı Sarayı Milli Saraylar Arşivi (TS.MA.): TS. MA., Dosya No: 672, Gömlek No: 17.

6 Hoca Sadeddin, *Tâcü't-Tevârih*, s.438; Taşköprülüzâde, eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye, s.142; Mustafa Bilge, İlk Osmanlı Medreseleri, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1984, s.32.

7 Hoca Sadeddin, *Tâcü't-Tevârih*, s.438; Taşköprülüzâde, eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye, s.142; Mecdi Mehmed Efendi, *Hadâiku'ş-Şakâik*, s.98.

8 Mecdi Mehmed Efendi, *Hadâiku'ş-Şakâik*, s.100.

9 İsmail Belig, *Tarih-i Bursa: Güldeste-i Riyaz-i İrfan Ve Vefeyat-ı Danişveran-ı Nadiredan*, Bursa: Hudâvendigâr Mat-

zâhidi, âbidlerin yegânesi¹⁰ ve büyük kişi¹¹ ifadelerini kullanmışlardır.

Molla Yegân'ın fiziksel ve kişisel özellikleri bahsinde: açık tenli, uzun boylu, gür sakallı; dostlarıyla muhabbet etmekten hoşlanan, misafirleri için mükellef sofralar hazırlayan biri olduğu söylenilmiştir¹². Ayrıca insanî ilişkilerinde nahif bir karaktere sahip olan Molla Yegân'ın zeki olmakla birlikte ezber yeteneğinin biraz zayıf olduğu bilgisi de mevcuttur¹³.

İlmî Yolculuğu ve Görevleri

Taşköprülüzâde'nin eserinde belirttiğine göre Molla Yegân ilk ilim yolculuğuna Aydın'da başlamıştır¹⁴. Daha sonra birtakım âlimlerinde rahle-i tedrisinde bulunan Molla Yegân¹⁵, hocası Molla Fenârî'den kıraat ilminin yanı sıra değişik alanlarda da dersler almıştır¹⁶. İlerleyen zamanlarda ilmî donanımını daha da artıran Molla Yegân, hocası Molla Fenârî'den sonra devrinin en büyük âlimi sıfatına haiz olmuştur¹⁷.

Molla Yegân icazetini aldıktan sonra Bursa'daki Manastır Medresesi¹⁸ ve Sultaniye Medresesi¹⁹ ile birlikte çok sayıda medresede müderrislik vazifesini ifa etmiştir²⁰.

II. Murad dönemindeki ilmî hayatın temelinde yer alan Molla Yegân²¹, müderrislik vazifesinin yanı sıra fetva ve kadılık görevlerini de yerine getirmiştir²². Bazı kaynaklarda ise Molla

baası, 1286-1287, s.254.

10 Evliya Çelebi Mehmed Zillî İbn Dervîş, *Evliya Çelebi Seyehatnamesi*, c.2, Dersaadet: Akdam Matbaası, 1314, s.45.

11 Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyehatnamesi*, s.17.

12 Hoca Sadeddin, *Tâcüt-Tevârih*, s.438; Taşköprülüzâde, *eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye*, s.142; Mecdî Mehmed Efendi, *Hadâiku's-Şakâik*, s.99.

13 Taşköprülüzâde, *eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye*, s.142; Mecdî Mehmed Efendi, *Hadâiku's-Şakâik*, s.99; Hoca Sadeddin, *Tâcüt-Tevârih*, s.438.

14 Taşköprülüzâde, *eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye*, s.142; ; Mecdî Mehmed Efendi, *Hadâiku's-Şakâik*, s.99.

15 Hoca Sadeddin, *Tâcüt-Tevârih*, s.438; İsmail Belîğ, *Güldeste-i Riyaz-i İrfan*, s.252; Mecdî Mehmed Efendi, *Hadâiku's-Şakâik*, s.99; Taşköprülüzâde, *eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye*, s.142; Âşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âl-i Osman Âşıkpaşazâde Tarihi*, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1332, s.203. Osman Aydın, Molla Yegân'ın İbn Hâcer el-Askalanî'den de ilim tahsilinde bulunduğunu belirtmiş "Bkz. "Osman Aydın, Anadolu Coğrafyasında Hadis Usûlü Çalışmaları: Molla Yegân ve Risâletü Usûlî'l-Hadis", *OMÜİF Dergisi*, 44 (Samsun, Haziran 2018), s.147", ancak dipnotunda göstermiş olduğu referansta böyle bir bilgiye rastlanamamıştır.

16 Baldırzâde Selîsi Şeyh Mehmed, *Ravza-i Evliya*, s.238.

17 Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmanî*, yayına haz. Nuri Akbayar, eski yazıdan aktaran Seyit Ali Kahraman, c.3, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Vakfı, Haziran 1996, s.957.

18 İsmail Belîğ, *Güldeste-i Riyaz-i İrfan*, s.252; Mefail Hızlı, *Osmanlı Klasik Döneminde Bursa Medreseleri*, İstanbul: İz Yay., 1998, s.40; Kâzım Baykal, *Bursa ve Anıtları*, 3.b. y.y: T.A.Ç Vakfı, 1993, s.157.

19 A. Süheyl Ünver, *Risale 5: Kadıköy'ne Ünvânı Verilen Hızır Bey Çelebi Hayatı ve Eserleri*, c.1, İstanbul: Nümune Matbaası, 1944, s.76.

20 Hoca Sadeddin, *Tâcüt-Tevârih*, s.438; Abdülkadir Özcan, "Molla Yegân", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c.30, (2005), s.265.

21 Halil İnalçık, "Murad II", *İslâm Ansiklopedisi*, 8 (1979), s.613.

22 Hoca Sadeddin, *Tâcüt-Tevârih*, s.438. Kemal Ramazan Haykiran, *Fâtih'in İlk Hocası Molla Yegân Güzelhisâr'dan*

Yegân'ın hocası Molla Fenârî'den sonra bu görevlerinin yanı sıra başmüderrislik makamına da getirildiği bilgisi mevcuttur²³. Bursa'da kadılık görevini yapan kişiler arasında yer alan Molla Yegân, 1419 yılında 7. sırada 1435 yılında da 9. sırada yer almaktadır²⁴. Bu bilgiden yola çıkarak Molla Yegân'ın iki farklı senede şehrin kadısı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Günümüz araştırmacıları tarafından da Molla Yegân'ın söz konusu görevlerinin yanı sıra şeyhülislâmlık görevine getirildiği ifade edilmektedir. Örneğin Abdülkadir Özcan makalesinde net olarak belirtme de sadece “Şakâyık Tercümesi'ndeki bir ifadeden hareketle” ifadesiyle Molla Yegân'ın ikinci Osmanlı müftüsü olduğunu belirtmiştir²⁵. Devlet arşivleri şeyhülislâm fetvalarından yola çıkılarak hazırlanan çalışmada da Molla Yegân'ın 834-840/1431-1436 senesinde ikinci Osmanlı şeyhülislâmı olduğu tespit edilmiştir²⁶. Modern çalışmalarda da ulaşılan bu sonuç klasik kaynaklardaki bilgileri destekleyici mahiyettedir.

Molla Yegân'ın hac ibadetini yerine getirdikten sonra resmî görevlerden uzaklaştığı söylenilmektedir.²⁷ Ancak Serez Medresesi'nin tescilini kendisinin yaptığını gösteren belgeler²⁸ ile yeniden Bursa kadısı olduğu ve 857/1453'te İstanbul'un fethinde aktif rol aldığı bilgisi Molla Yegân'ın birtakım resmî görevler yaptığını göstermektedir²⁹.

Fenârîzâdelerle Arasındaki Gerginlik

Molla Yegân'ın soyundan gelen Yegânîler ailesi ile Molla Fenârî'nin soyundan gelen Fenârîler ailesi arasında bir anlaşmazlık mevcuttur. Bunun nedeni olarak da Molla Fenârî'nin Molla Yegân'ı kızıyla nikahlamak istemesi fakat Molla Yegân'ın, Aydın'daki hocasının kızıyla evlenme sözü verdiği için bu teklifi reddetmesi gösterilir³⁰.

Pây-ı Taht'a, 1. bs., İstanbul: Kriter Yay., 2018, s.40'da Hoca Sadeddin'in eserini referans göstererek onun Molla Yegân hakkında sadece kadılık görevini yaptığını belirttiğini söylemiştir. Ancak işaret ettiği sayfalarda böyle bir bilgi mevcut değildir.

23 Taşköprülüzâde, *eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye*, s.142; Baldırzâde Selîsî Şeyh Mehmed, *Ravza-i Evliya*, s.238; İsmail Belîğ, *Güldeste-i Riyaz-i İrfan*, s.253; Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmanî*, c.3, s.957.

24 Kamil Kepcioğlu, *Bursa Kültüğü*, haz., Hüseyin Algül, Osman Çetin, Mefail Hızlı, Mustafa Kara, Mehmet Asım Yediylidiz, c.2, Bursa: Bursa Kültür A.Ş., 2010, s.262.

25 Abdülkadir Özcan, “Molla Yegân”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 30 (2005), s.265.

26 Sebahattin Bayram ve Önder Bayır, *Osmanlı Arşivi'nde Şeyhülislam Fetvaları*, İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2015, s.11.

27 Konu hakkında bkz. Baldırzâde Selîsî Şeyh Mehmed, *Ravza-i Evliya*, s.238; Taşköprülüzâde, *eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye*, s.142; Mecdî Mehmed Efendi, *Hadâiku's-Şakâik*, s.99; Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmanî*, c.3, s.957.

28 Ahmet Gül, *Osmanlı Medreselerinde Eğitim Öğretim ve Bunlar Arasında Dâru'l-Hadislerin Yeri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1997, s.91.

29 Özcan, “Molla Yegân”, s.265.

30 Taşköprülüzâde, *eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye*, s.144; Hoca Sadeddin, *Tâcü't-Tevârih*, s.438-439.

Bu hadiseden rahatsız olan Fenâîler, Molla Yegân'ı vermiş olduğu hükümden dolayı şikâyet etmişlerdi³¹. Hanefi mezhebine bağlı olan Molla Yegân, fetvayı müctehid olarak kabul edilen İmam Züfer'in bir ictihadından yola çıkarak verdiğini belirtmiş ve mahkeme tarafından haklı bulunmuştur³². Bu olay Molla Yegân'ın fıkıh ilmindeki yetkinliğini ve donanımını ortaya koyması açısından önemlidir.

Söz konusu bilgilere rağmen *Sicill-i Osmânî*'de bu evliliğin gerçekleştiği bilgisi mevcuttur³³. Diğer klasik kaynakların üzerinde ittifak ettiği bu hususta Mehmed Süreyya'nın savının tek kalmasının sebebi olarak iki ailenin isim benzerliği nedeniyle karıştırılma ihtimalinin daha kuvvetle muhtemel olduğu söylenebilir.

Molla Gürânî'yi Anadolu'ya Getirşi

Molla Yegân 844/1441'de hac ibadetini ifa etmek için yolculuğa çıkmıştır³⁴. Günümüz araştırmacılarına göre Halep'e uğradığında klasik kaynaklarda ise Kahire'ye uğradığı sırada Molla Gürânî'yle tanışmış³⁵ ve onu Osmanlı topraklarına getirmiştir³⁶. Molla Gürânî bu süre zarfında Molla Yegân'dan ilim tahsil etmiş ve onun öğrencisi olmuştur³⁷.

Molla Yegân, hac dönüşünde padişaha hediye olarak Osmanlı topraklarına getirmiş olduğu Molla Gürânî'yi sunmuştur. II. Murad da bu durumdan memnun olmuş ve büyük bir ilmî liyakate sahip olan Gürânî'yi, II. Mehmed'e hoca tayin etmiştir³⁸. Ayrıca Bursa'da bulunan Kaplıca ve Yıldırım Han medreselerine de müderris olarak vazifelendirmiştir³⁹.

Molla Yegân ve Molla Gürânî'nin hayatlarını anlatan eserlerin neredeyse tamamında mevzu bu şekilde geçmektedir. Fakat Topkapı Sarayı Arşiv Dairesinden elde edilen vesika, bu konu hakkında farklı spekülasyonların olduğunu ortaya çıkarmıştır. Vesikada şunlar yazılıdır:

- 31 Taşköprülüzâde, *eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye*, s.142-144; Mecdî Mehmed Efendi, *Hadâiku's-Şakâik*, s.100; Hoca Saadeddin, *Tâcü't-Tevârih*, s.439; Murteza Bedir, "Züfer b. Huzeyl", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 44 (2014), s.529.
- 32 Taşköprülüzâde, *eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye*, s.142-144; Mecdî Mehmed Efendi, *Hadâiku's-Şakâik*, s.100; Hoca Saadeddin, *Tâcü't-Tevârih*, s.439; Murteza Bedir, "Züfer b. Huzeyl", s.529.
- 33 Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, haz., Nuri Akbayer, eski yazıdan aktaran Seyit Ali Kahraman, c.3, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Vakfı, 1996, s.957.
- 34 İsmail Belig, *Güldeste-i Riyaz-i İrfan*, s.252-253; Taşköprülüzâde, *eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye*, s.142.
- 35 Günümüz araştırmacılarına göre Molla Yegân ile Molla Gürânî Halep'te bir araya gelmiş olabilirler. Konuyla ilgili bkz. M. Kâmil Yaşaroğlu, "Molla Gürânî", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 30 (2005), s.249. Bu konu hakkında bkz. Yakup Şahiner, "Molla Gürânî'den Şeyh Akşemseddin'e Fethin Hocaları: 1432-1453", *Anasay*, 8 (2019), s.120.
- 36 Kepcioğlu, *Bursa Kütüğü*, c.1, s.93.
- 37 Kepcioğlu, *Bursa Kütüğü*, c.1, s.93.
- 38 Ahmed Rifat b. İsmail, *Devhatü'l-Meşâyih*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, No. 04580, s.10; Yaşaroğlu, "Molla Gürânî", s.248; Ünver, *Hızır Bey Çelebi Hayatı ve Eserleri*, s.76-77.
- 39 Ahmed Rifat b. İsmail, *Devhatü'l-Meşâyih*, s.10; Taşköprülüzâde, *eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye*, s.150.

“Ba'de'd-du'â,

Benüm Sultânüm, selâm ve du'â idüp iki şâh gözler gözden öperim. Kabûl kılasız işte Mollâ Gürânî geldi ne buyurursuz? Anda göndereyim mi yoksa bunda bir iki gün ey-levelüm sizden haber gelince?

İmdi benüm Sultânüm varan adama ta'cılce bir mektûb yazub mühürleyüp göndere-siz sizinle bizim aramızda kalsun Sultânım hele bir 'azîz kişidür sözümüz sımadı geldi siz dahi nice olmalıysa öyle idün elhamdü'lillâh kim devletün gürdür üşenme benüm Sultânüm aç gözünü aç ebün(un) pâdişâhsın (pâdişâhısın) kimine virmekle kimine eyi söylemekle güler sûret gösterin benüm sultânım

ve dahi şeyhe yüz akçe gönderdüm du'âdân unutman didüm etmiş biz dâim du'â-dayız kendüye oğul gerek ise oğluna beğlik gerekse tevbesini zinhâr sımasın zira kim ben kendümden söylemedüm erenler izniyle söyleyem dimiş

imdi benüm sultânüm ve benüm cânım zinhâr tevbeni sima kimhem dünyâ pâdişâhı hem âhiret pâdişâhı olasız hem/kim? etmiş korkman üşenmen devleti gürdür hemân tevbesin sımasun dimiş

gece ve gündüz hayr du'âya meşgûl bilesiz benüm devletlüm sizin başınız çün varan adam(ı) anlamalısız.”⁴⁰

Belge ışığında hadiseyi analiz ettiğimiz zaman padişahın daha önceden Molla Gürânî'den haberdar olduğunu görürüz. Çünkü Molla Yegân, II. Murad'a yazdığı mektupta Gürânî'yi tanıtmadan direkt onun geldiğini ve kendisinin ne yapması gerektiğini sormuştur. Bu ifadeler ışığında padişahın daha önceden Gürânî'den haberdar olduğunu ve Molla Yegân'ın da padişahın izin alarak Gürânî'yi Osmanlı topraklarına getirdiği anlaşılmaktadır. Mektubun devamında ise padişaha hitaben, “Yanına mı göndereyim yoksa bir kaç gün yanımda beklesin mi?” diye sormuştur. Buradan yola çıkılarak olayın Edirne'de vuku bulmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü hadise Edirne'de gerçekleşmiş olsaydı Molla Yegân mektubu kaleme almadan doğrudan padişah ile görüşürdü.

Sakıp Yıldız'ın da görüşüne göre padişah, ilim adamlarının belirlenip Osmanlı topraklarına getirilmesi vazifesini Molla Yegân'a vermiştir⁴¹. Molla Yegân kutsal topraklara yaptığı yolculukta Molla Gürânî'yle karşılaşmış akabinde vaziyeti padişaha bildirmiş ve padişahın haber gelinceye kadar Bursa'da beklemişlerdir⁴².

Bu konuyla ilgili yeni bir belge bulununcaya kadar vesika ışığında yapılan yorumların doğru olduğunu düşünüyoruz.

40 Topkapı Sarayı Milli Saraylar Arşivi (TS.MA.E): TS. MA.E, Dosya No: 983, Gömlek No: 77.

41 Sakıp Yıldız, *Fatih'in Hocası Molla Gürânî ve Tefsiri*, İstanbul: Sahhaflar Kitap Sarayı, 1988, s.39-40.

42 Yıldız, *Fatih'in Hocası Molla Gürânî ve Tefsiri*, s.48-51.

Kitapları

Yaptığımız araştırmalar sonucunda 2900 eserden müteşekkil zengin bir kütüphaneye sahip olan Molla Yegân'a ait herhangi bir telifin bilgisine ulaşılamamıştır. Ancak günümüz araştırmacıları tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda iki eser⁴³ Molla Yegân'a nisbet edilmiştir. Osman Aydın'ın makalesinde iddia ettiği *Risale fi Usûli'l-Hadis* adlı eserin ferah kayıtlarına bakıldığında Molla Yegân Ahaveyn Ömer Çelebi'ye⁴⁴ ait olduğu; Kemal Ramazan Haykıran'ın kitabında bahsettiği *Risâletün fi'l-Hulle* adlı eserin ise Yegâniler ailesinden Mehmed Şah b. Mehmed el-Yegânî'ye ait olduğu tespit edilmiştir⁴⁵.

A. Süheyl Ünver, Molla Yegân'ın kütüphanesine ait iki kitabı gün yüzüne çıkarmıştır. Bunlardan biri Molla Yegân'ın talik kırmasıyla el yazısının bulunduğu ve şu an Bayezid'deki Veliyüddin Efendi Kütüphanesi'nde bulunan *Kınyetü'l-münve fi'l-fıkh* adlı kitaptır. Diğer kitap ise Fatih Kütüphanesi'nde *Keşfi Pezdevî*'nin ilk cildinde Mehmed bin Armağan adının yazılı olduğu eserdir.⁴⁶

Vefatı

Kaynaklarda Molla Yegân'ın vefat tarihi hususunda kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte 840⁴⁷, 857⁴⁸, 865 civarı⁴⁹ ve 878⁵⁰ seneleri geçmektedir. Bu tarihler değerlendirilmeye tabi tutulduğu zaman Molla Yegân'ın 844'te hac vazifesini ifa ettiği ve 857'de de İstanbul'un fet-hinde görev aldığı⁵¹ için bu iki yılın doğruluk payı olmadığı ortaya çıkar⁵². Zikredilen seneler arasında kanaatimizce en uygun olanı Molla Yegân'ın vakfiyesini düzenlediği 865/1461 yılı civarında vefat etmiş olmasıdır⁵³.

43 Aydın, "Molla Yegân ve Risâletü Usûli'l-Hadis", s.152; Haykıran, *Fâtih'in İlk Hocası Molla Yegân Güzelhisâr'dan Pây-i Taht'a*, s.50.

44 Molla Yegân Ahaveyn Ömer Çelebi, *Risâle fi Usûli'l-Hadis*, Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, No. 06 Mil Yz A 4181/9, vr.82b-84b.

45 Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zunûn an Esâmi'l-Kütübi ve'l-Fünûn*, terc., Rüştü Balcı, c.2, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 2007, s.703.

46 Ünver, *Hızır Bey Çelebi Hayatı ve Eserleri*, s.78'deki 1. dipnot.

47 Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi*, s.203'deki 2. dipnot; Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmani*, c.3, s.957.

48 Özcan, "Molla Yegân", s.266.

49 Özcan, "Molla Yegân", s.266.

50 Baldırzâde Selîsi Şeyh Mehmed, *Ravza-i Evliya*, s.238.

51 Özcan, "Molla Yegân", s.265.

52 İsmail Belîğ, *Güldeste-i Riyaz-i İrfan*, s.252-253.

53 Özcan, "Molla Yegân", s.266.

Kaynaklarda Molla Yegân'ın medfun bulunduğu yer hususunda da net bilgi bulunmamakla birlikte İznik⁵⁴, Zeyniler⁵⁵ ve Yıldırım Bayezid Camii'nin haziresi belirtilmektedir⁵⁶. Ekrem Hakkı Ayverdi ise Molla Yegân'ın kabrinin önceleri müzede yer aldığını, günümüzde ise fotoğrafindan başka herhangi bir kalıntının bulunmadığını belirtmiştir. Mezar taşının şeklin-den yola çıkarak Molla Yegân'ın derviş halkasına dahil olduğunu ve kitabenin "*Yegân Mon-lâsı bitâli*" "ısyân" ifadeleriyle bittiğini belirtmiştir⁵⁷.

Öğrencileri

Molla Yegân'ın gerek ailesine mensup gerekse normal talebesi olarak tedris halkasından geçen kişiler ulaşılabildiğimiz kadarıyla Yûsuf Bâlî b. Molla Yegân⁵⁸, Ayaslug Çelebisi Meh-med⁵⁹, Şeyhülislâm Efdalzâde Molla Hamîdüddin⁶⁰, Kazasker Hızır Bey (damat)⁶¹, Şeyhülis-lâm Molla Hüsrev⁶², Kazasker Hacı Hasanzâde Molla Mehmed⁶³, Hatibzâde Molla Taceddin İbrahim⁶⁴, Molla Hayreddin Halil⁶⁵, Molla Mecdüddin⁶⁶, Muhyiddin Muhammed Niksarî⁶⁷ ve Molla Gürani⁶⁸'dir.

Muasırı Olduğu Kişiler

Yaşadığı dönemin önemli âlimleri arasında yer alan Molla Yegân, İslâm dünyasındaki pek çok tarih, hadis, kelam, felsefe bilgini ve şairiyle aynı döneme tanıklık etmiştir. Doğum veya vefat tarihlerinden tespit edebildiğimiz kadarıyla bu isimlerden bazıları şunlardır:

54 Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri*, s.94.

55 Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyehatnamesi*, s.50.

56 A. Memduh Turgut Koyunluoğlu, İznik ve Bursa Tarihi, Bursa: Vilayet Matbaası, 1935, s.155.

57 Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsinde Fâtih Devri (855-886)*, c.3, İstanbul: Baha Matbaası, 1973, s.160.

58 Taşköprülüzâde, *eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye*, s.144.

59 Taşköprülüzâde, *eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye*, s.170; Mecdî Mehmed Efendi, *Hadâiku's-Şakâik*, s.117.

60 Ahmed Rifat b. İsmail, *Devhatü'l-Meşâyih*, s.14; Taşköprülüzâde, *eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye*, s.288; Mecdî Meh-med Efendi, *Hadâiku's-Şakâik*, s.191; Cahit Baltacı, "Hamîdüddin Efendi, Efdalzâde", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 15 (1997), s.476.

61 Taşköprülüzâde, *eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye*, s.160; Mustafa Said Yazıcıoğlu, "Hızır Bey", *Diyanet İslam Ansiklopedi-si*, 17 (1998), s.413.

62 İsmail Belîğ, *Güldeste-i Riyaz-i İrfan*, s.259; Ferhat Koca, "Molla Hüsrev", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 30 (2005), s.252.

63 Taşköprülüzâde, *eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye*, s.266; Mecdî Mehmed Efendi, *Hadâiku's-Şakâik*, s.180.

64 Taşköprülüzâde, *eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye*, s.168; Mecdî Mehmed Efendi, *Hadâiku's-Şakâik*, s.115.

65 Taşköprülüzâde, *eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye*, s.206; Mecdî Mehmed Efendi, *Hadâiku's-Şakâik*, s.139.

66 Aydın, "Molla Yegân ve Risâletü Usûlî'l-Hadis", s.149-150.

67 Taşköprülüzâde, *eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye*, s.440; Mecdî Mehmed Efendi, *Hadâiku's-Şakâik*, s.291.

68 Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmanî*, c.5, s.1575.

Hacı Bayram-ı Velî (1340-1430)⁶⁹, Molla Fenârî (1350-1431)⁷⁰, Abdülkâdir Merâgî (1353-1435)⁷¹, Bedreddin Simâvî (1359-1420)⁷², Bedreddin Aynî (1361-1451)⁷³, Ahmed b. Ebu Bekir Bûsîrî (1361-1436)⁷⁴, Abdülkerîm el-Cîlî (1365-1428)⁷⁵, Emir Sultan (1368-1429)⁷⁶, İbn Hâcer el-Askalânî (1372-1449)⁷⁷, Sabuncuoğlu Şerefeddin (1386-1468)⁷⁸, Kâfiyeci (1386-1474)⁷⁹, Uluğ Bey (1394-1449)⁸⁰, Ali Kuşçu (1400-1474)⁸¹, Mehmed Şah Fenârî (1401-1435[?])⁸², Hızır Bey (1407-1459)⁸³, Alâeddin et-Tûsî (1414-1482)⁸⁴, Molla Câmî (1414-1474)⁸⁵, Celâleddin ed-Devvânî (1426-1502)⁸⁶, Kadızâde-i Rûmî (ö.1440)⁸⁷, Ahmed b. Muhammed Kastallânî (1448-1517)⁸⁸, Abdurrahman Bistâmî (ö. 1454)⁸⁹, Akbiyık Sultan (ö.1456)⁹⁰, Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi (1456-1516)⁹¹, Molla Hüsrev (ö.1480)⁹², Molla Gürânî (ö.1488)⁹³, Molla Zeyrek (ö.1497-1498[?])⁹⁴, Hacıhasanzâde Efendi (ö.1505-1506)⁹⁵, Niksârî (ö.1495)⁹⁶.

69 Nihat Azamat, "Hacı Bayrâm-ı Velî", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 14 (1996), s.442.

70 İbrahim Hakkı Aydın, "Molla Fenârî", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 30 (2005), s.245.

71 Nuri Özcan, "Abdülkâdir-i Merâgî", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 1 (1988), s.242.

72 Bilal Dindar, "Bedreddin Simâvî", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 5 (1992), s.331.

73 Ali Osman Koçkuzu, "Bedreddin Aynî", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 4 (1991), s.271.

74 İsmail Lütfi Çakan, "Bûsîrî, Ahmed b. Ebû Bekir", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 6 (1992), s.468.

75 M. Nazif Şahinoğlu, "Abdülkerîm el-Cîlî", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 1 (1988), s.250.

76 Hüseyin Algül ve Nihat Azamat, "Emîr Sultan", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 11 (1995), s.146.

77 M. Yaşar Kandemir, "İbn Hâcer el-Askalânî", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 19 (1999), s.514.

78 Nuran Yıldırım, "Sabuncuoğlu Şerefeddin", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 35 (2008), s.358.

79 Hasan Gökbulut, "Kâfiyeci", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 24 (2001), s.154.

80 Yavuz Unat, "Uluğ Bey", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 42 (2012), s.127.

81 Cengiz Aydın, "Ali Kuşçu", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 2 (1989), s.408.

82 Tahsin Deliçay, "Mehmed Şah Fenârî", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 28 (2003), s.529.

83 Yazıcıoğlu, "Hızır Bey", s.413.

84 Mustafa Öz, "Alâeddin et-Tûsî", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 41 (2012), s.432.

85 Ömer Okumuş, "Molla Câmî", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 7 (1993), s.94.

86 Harun Anay, "Celâleddin ed-Devvânî", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 9 (1994), s.257.

87 İhsan Fazlıoğlu, "Kadızâde-i Rûmî", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 21 (2001), s.98.

88 Abdülkadir Şenel, "Ahmed b. Muhammed Kastallânî", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 24 (2001), s.583.

89 Mustafa Çağrı, "Abdurrahman Bistâmî", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 6 (1992), s.218.

90 Hasan Kâmil Yılmaz, "Akbiyık Sultan", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 2 (1989), s.223.

91 Hasan Aksoy, "Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 21 (2006), s.485.

92 Ferhat Koca, "Molla Hüsrev", s.252.

93 Yaşaroğlu, "Molla Gürânî", s.248.

94 Mehmet İpşirli, "Molla Zeyrek", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 30 (2005), s.266.

95 Mehmet İpşirli, "Hacıhasanzâde Efendi", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 14 (1996), s.503.

96 Hasan Gökbulut, "Niksârî", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 33 (2007), s.122.

Vakıfları

Molla Yegân'ın tespit edilebilen üç tane vakfı bulunmaktadır. Bunlar kendi adıyla bilinen Molla Yegân Medresesi ve medresenin avlusunda yer alan mescididir. Söz konusu medreseyi Kara Eyne Bey inşa ettirmiştir. Ancak ilerleyen yıllarda mütevellileri yapıya sahip çıkmayınca Molla Yegân ve ailesi korumaya almış ve bazı ilavelerle birlikte 20. asrın ilk yarısına kadar eğitim-öğretim faaliyetlerine kaldığı yerden devam etmesini sağlamıştır⁹⁷. Molla Yegân, kendisinin de ders verdiği⁹⁸ medresedeki eğitim faaliyetlerinin sekteye uğramadan devam edebilmesi ve mescidinin de sağlam kalabilmesi için bazı evler ve arsalar vakfetmiştir. Bunlarla birlikte Keşşaf tefsirinin arkasına yazıldığı söylenen ve değişik ilimlerden oluşan 2900 adet kitabı mescide bağışlamıştır. O dönemdeki kitap çoğaltma olanakları düşünüldüğü takdirde, bu eserlerin maddi ve manevi kıymetinin büyüklüğü daha iyi anlaşılır⁹⁹.

Diğeri ise babası Armağan Halil'e isnad edimekle birlikte Molla Yegân'ın adıyla meşhur olan mekteptir. Yıldırım semtinde bulunan mektepten ise günümüze herhangi bir iz ulaşamamıştır.¹⁰⁰

Sonuç

Çalışmanın ana konusunu oluşturan Molla Yegân; ulema bir aile arasında doğmuş ve yaşadığı süre zarfında saray erkânı, ilmiye ricali ve halk arasında hürmet ve iltifat görmüştür. Biyografi eserlerinde II. Murad dönemi âlimleri bahsinde ilk sırada yer alan Mehmed bin Armağan Halil, vefatından sonra da ilmî liyakatleri ve vakıfları ile meşhur olan Yegâniler ailesine ismini vermiştir.

Âlemin yegânesi olarak vasıflandırılan Molla Yegân, Molla Fenârî'nin vefatından sonra ilmiye ricalinin en büyüğü olmuştur. II. Murad nezdinde fikirlerine ehemmiyet verilmiş ve Osmanlı Devleti'ndeki önemli medreselerde müderrislik görevini ifa etmiştir. Daha sonrasında kadılık ve müftülük görevlerini icra etmiş ve ikinci Osmanlı şeyhülislâmı olarak meşihat makamına terfi edilmiştir. Söz konusu görevlerinin yanı sıra ilmî donanımlarıyla meşhur olan âlimlerin seçilip ülkeye getirilmesi gibi çok önemli vazifelerde de görevlendirilmiştir.

Hayatı boyunca büyük bir üne sahip olup çok önemli görevlerde bulunmasına rağmen kay-

97 Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mi'marisinde Fâtih Devri 855-886 (1451-1481)*, c.3, İstanbul: Baha Matbaası, 1973 s.120; Cahit Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri Teşkilât Tarih*, İstanbul: İrfan Matbaası, 1976, s.315-316.

98 Mefail Hızlı, *Mahkeme Sicillerine Göre Osmanlı Klasik Döneminde İlköğretim ve Bursa Sıbyan Mektepleri*, Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi, 1999, s.97; Gül, *Osmanlı Medreselerinde Eğitim Öğretim ve Bunlar Arasında Dâru'l-Hadislerin Yeri*, s.40.

99 Ayverdi, *Osmanlı Mi'marisinde Fâtih Devri 855-886 (1451-1481)*, c.3, s.102-103.

100 Hızlı, *Mahkeme Sicillerine Göre Osmanlı Klasik Döneminde İlköğretim ve Bursa Sıbyan Mektepleri*, s.96-97.

naklarda kendisi hakkında az ve ihtilafli bilgiler mevcuttur. Bu durum Molla Yegân'ın doğru bir şekilde anlaşılmasını engellemiş ve sonraki dönemlere de eksik bilgilerle ulaşarak unutulmaya yüz tutmasına sebebiyet vermiştir. Örnek kabilinde meşihat makamındaki vazifesi verilebilir. Zira klasik kaynakların bazılarında müderrislik, müftülük ve kadılık görevlerinde bulunduğu bilgisi yer almakta fakat şeyhülislâm olduğu açık bir şekilde beyan edilmemektedir. Lakin günümüz araştırmacıları tarafından Devlet arşivlerindeki şeyhülislâm fetvaları üzerinden yapılan bir çalışma sonucunda Molla Yegân'ın 834-840/1431-1436 yılları arasında toplam 6 sene boyunca Osmanlı Devleti'nin ikinci şeyhülislâmı olduğu tespit edilmiştir. Ulaşılan bu bilgi sayesinde yıllardır tarih kitaplarında yer alan ikinci Osmanlı şeyhülislâmı ismi revize edilerek yerini Molla Yegân'ın ismi almıştır.

Molla Yegân'ın yaşadığı dönemdeki ilmî derinliğin niteliğini anlamak için muasırı olduğu âlimlere baktığımız zaman Osmanlı topraklarında ilmî zenginliğin had safhada olduğu bir zamanda yaşadığı anlaşılmaktadır. Örneğin her kesimden insanın iltifatına mazhar olan ve sonraki dönemlerde şeyhülislâmlık makamına da getirilen Molla Fenârî, Molla Hüsrev, Molla Gürânî, Efdalzâde Hamidüddin Efendi gibi âlimlerle; el-Kasîdetü'n-Nüniyye eseriyle meşhur olan ve tarih düşürmeyi şiirde gerçekleştirerek edebiyat alanında yeni bir dönem açan ilk İstanbul kadısı Hızır Bey'le; Molla Câmî, Molla Zeyrek, İbn Hâcer el-Askalânî gibi ilimde pay sahibi olan bilginlerle; Hacı Bayram-ı Velî, Abdurrahman Bistâmî, Abdülkâdir-i Merâgî, Abdülkerîm el-Cîlî, Emir Sultan gibi mutasavvıflar ile Sabuncuoğlu Şerefeddin, Uluğ Bey, Ali Kuşçu gibi önemli bilim adamlarıyla çağdaş olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan araştırmalar sonucunda ilmî liyakati ve derinliğiyle ön plana çıkan Molla Yegân'ın 2900 kitaptan müteşekkil seçkin bir kütüphaneye sahip olmasıyla kendisinin kitaplara ayrı bir muhabbeti olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü dönemin kitap çoğaltma imkanları göz önüne alındığında bu kadar yüksek sayıda kitabın bulunduğu bir kütüphaneye sahip olmanın ne kadar zor olduğu daha kolay anlaşılmaktadır. Bu kadar ilimle hemhal olan ve ilim meclislerinde bulunan Molla Yegân'ın günümüze kadar ulaşan kitaplar ve arşiv belgeleri ışığında tespit edilebilen herhangi bir eseri bulunmamaktadır. Ancak günümüz araştırmacıları tarafından Molla Yegân'a eser isnat edilen çalışmalar bulunmaktadır. Buralarda zikredilen eserler incelenmeye tabi tutulduğu zaman müelliflerin künye benzerliği nedeniyle karıştırıldığı tespit edilmiştir. Ancak bu meselede göz önünde bulundurulması gereken en önemli husus Molla Yegân'ın herhangi bir kitap yazmamasına rağmen, ilmî donanımlarıyla meşhur olan talebelerinin günümüzde bile okunan çok kıymetli kitapları kaleme almalarında pay sahibi olmasıdır.

Molla Yegân'ın, 13. yüzyıldan itibaren Efdaleddin Huncî ve Sadreddin Ahlatî yoluyla Anadolu'ya gelen Fahreddin er-Râzî ekolünün Osmanlı topraklarına girerek medrese sistemi ne tesir etmesinde katkı sahibi olduğu görülmüştür. Ayrıca medreselerden mezun olan

öğrencilere verilen icazetnamelerle, Osmanlı medreselerindeki eğitim-öğretim silsilesinin Nizâmiye medreselerine ulaştığı bilgisine ulaşılmıştır. Bu sayede ilk dönem Osmanlı medreselerinde, farklı coğrafyalardan gelen bilim adamları ve eğitim-öğretim geleneklerinin etkisiyle ilmi zenginliğin varlığı anlaşılmıştır. Ayrıca icazetnamelerdeki hoca-talebe silsilesi kayıt altına alınarak mezunların hangi âlimden istifade ettiği ortaya konulmuş ve eğitim sürecine yeni bir kimlik kazandırılmaya çalışıldığı fark edilmiştir.

Hem ilmi katkıları hem de vakıfları vasıtasıyla Molla Yegân'ın ve ailesinin Bursa merkezli olmak üzere diğer şehirlerin kültürlerine yaptıkları katkılar göz ardı edilemez. Çünkü aslen Aydınlı olmakla birlikte ömrünün uzun bir bölümünü Bursa'da geçirerek burayı kendilerine ikinci memleket olarak benimsemiş ve çok önemli yapılar inşa edip bunların yıllarca insanların kullanımına açık olmasını sağlamışlardır.

Öte yandan şimdiye kadar Molla Yegân ve ailesi hakkında yapılan çalışmalarda gerek dipnot bölümünde gerekse asıl metin kısmında birtakım yanlış ve muhtelif bilgilerin varlığı tespit edilmiştir. Bu çalışmamızla söz konusu araştırmalardaki tereddüt içeren ifadelerin mümkün olduğu kadar ortadan kaldırılması amaçlanmış, klasik kaynaklar ile arşiv belgeleri referans gösterilerek sıhhat açısından sağlam bilgilerin gün yüzüne çıkarılmasına gayret gösterilmiştir. Aile silsilesinin daha iyi ortaya konulması ve isim benzerliği nedeniyle yanlış anlaşımaların önüne geçilmek için soy şeceresi oluşturulmuştur. Son olarak Osmanlı ilim ve kültür havzasına çok önemli katkılarda bulunan Molla Yegân'ın yüzyıllardır hakettiği değeri görmesine ve gençler tarafından da örnek alınmasına ufak bir katkıda bulunmuş olabilmeyi ümid ediyoruz.

Kaynakça

- Ahmed Rifat b. İsmail, *Devhatü'l-Meşâyih*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, No. 04580.
- Âşıkpaşazâde. *Tevarih-i Âl-i Osman Âşıkpaşazâde Tarihi*. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1332.
- Aydın, Osman. "Anadolu Coğrafyasında Hadis Usûlü Çalışmaları: Molla Yegân Ve Risâletu Usûli'l-Hadis". *OMÜF Dergisi*, 44 (2018): 143-165.
- Ayverdi, Ekrem Hakkı. *Osmanlı Mi'marisinde Fâtih Devri 1481-1451* 886-855). c.3, İstanbul: Baha Matbaası, 1973.
- Baldırzâde Selisi Şeyh Mehmed. *Ravza-i Evliya*. Haz., Mefail Hızlı, Murat Yurtsever. Bursa: Arasta Yayınları, 2000.
- Bayram, Sebahattin & Önder Bayır. *Osmanlı Arşivi'nde Şeyhülislâm Fetvaları*. İstanbul: Başkanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2015.
- Baykal, Kâzım. *Bursa ve Anıtları*, 3.b, y.y: T.A.Ç Vakfı, 1993.
- Baltacı, Cahit. *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri Teşkilât Tarihi*. İstanbul: İrfan Matbaası, 1976.
- Bilge, Mustafa. *İlk Osmanlı Medreseleri*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1984.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. Abdülkadir Şenel. 24. cilt. "Ahmed b. Muhammed Kastallâni". İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. Abdülkadir Özcan. 30. cilt. "Molla Yegân". İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. Ali Osman Koçkuzu. 4. cilt. "Bedreddin Aynî". İstanbul: TDV Yayınları, 1991.

- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. Cahit Baltacı. 15. cilt. "Hamîdüddin Efendi, Efdalzâde". İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. Bilal Dindar. 5. cilt. "Bedreddin Simâvî". İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. Cengiz Aydın. 2. cilt. "Ali Kuşçu". İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. Ferhat Koca. 30. cilt. "Molla Hüsrev". İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. Harun Anay. 9. cilt. "Celâleddin ed-Devvanî". İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. Hasan Gökbulut. 24. cilt. "Kâfiyeci". İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. Hasan Gökbulut. 33. cilt. "Niksârî". İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. Hüseyin Algül & Nihat Azamat. 11. cilt. "Emir Sultan". İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. İhsan Fazlıoğlu. 21. cilt. "Kadızâde-i Rûmî". İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. İbrahim Hakkı Aydın. 30. cilt. "Molla Fenârî". İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. İsmail Lütfi Çakan. 6. cilt. "Büsîrî, Ahmed b. Ebû Bekir". İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. Murteza Bedir. 44. cilt. "Züfer b. Huzeyl". Ankara: TDV Yayınları, 2014.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. Mustafa Said Yazıcıoğlu. 17. cilt. "Hızır Bey". İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. M. Kâmil Yaşaroğlu. 30. cilt. "Molla Gürânî". İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. M. Nazif Şahinoğlu. 1. cilt. "Abdülkerim el-Cilî". İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. M. Yaşar Kandemir. 19. cilt. "İbn Hâcer el-Askalânî". İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. Mustafa Öz. 41. cilt. "Alâeddin et-Tûsî". İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. Nihat Azamat. 14. cilt. "Hacı Bayrâm-ı Velî". İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. Nuri Özcan. 1. cilt. "Abdülkâdir-i Merâgî". İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. Nuran Yıldırım. 35. cilt. "Sabuncuoğlu Şerefeddin". İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. Ömer Okumuş. 7. cilt. "Molla Câmi". İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. Tahsin Deliçay. 28. cilt. "Mehmed Şah Fenârî". Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. Yavuz Unat. 42. cilt. "Uluğ Bey". İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. Mustafa Çağrırcı. 6. cilt. "Abdurrahman Bistâmî". İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. Hasan Kâmil Yılmaz. 2. cilt. "Akbiyık Sultan". İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. Hasan Aksoy. 21. cilt. "Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi". İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. Mehmet İpşirli. 30. cilt. "Molla Zeyrek". İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi. Mehmet İpşirli. 24. cilt. "Hacıhasanzâde Efendi". İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Evliya Çelebi Mehmed Zilli İbn Derviş. *Evliya Çelebi Seyehatnamesi*. c.2, Dersaadet: Akdam Matbaası, 1314.
- Gül, Ahmet. *Osmanlı Medreselerinde Eğitim Öğretim Ve Bunlar Arasında Dâru'l-Hadislerin Yeri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1997.
- Haykıran, Kemal Ramazan. *Fâtih'in İlk Hocası Molla Yegân Güzelhisâr'dan Pây-ı Taht'a*. İstanbul: Kriter Yayınları, 2018.
- Hızlı, Mefail. *Mahkeme Sicillerine Göre Osmanlı Klasik Döneminde İlköğretim ve Bursa Sıbyan Mektepleri*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi, 1999.
- Hızlı, Mefail. *Osmanlı Klasik Döneminde Bursa Medreseleri*. İstanbul: İz Yay., 1998.
- Hoca Sadeddin. *Tâcü't-tevârih*. Edirne Selimiye Kütüphanesi, İstanbul: Matbaa-i Amire Basımevi, No. 2084-2.
- İslâm Ansiklopedisi. Halil İnalçık. 8 cilt. "Murad II". İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1979.
- İsmail Belîğ. *Tarih-i Bursa: Göldeste-i Riyaz-i İrfan Ve Vefeyat-ı Danişveran-ı Nâdiredan*. Bursa: Hudâvendigâr Matbaası, 1286-1287.

Kâtip Çelebi. *Keşfü'z-zunûn An Esâmi'l-Kütübi Ve'l-Fünûn*. Terc. Rüştü Balcı. c. 2, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2007.

Kepecioğlu, Kamil. *Bursa Kütüğü*. Haz. Hüseyin Algül, Osman Çetin, Mefail Hızlı, Mustafa Kara, Mehmet Asım Yediyıldız. c.4. Bursa: Bursa Kültür A.Ş., 2010.

Koyunluoğlu, A. Memduh Turgut. *İznik Ve Bursa Tarihi*. Bursa: Vilayet Matbaası, 1935.

Mecdî Mehmed Efendi. *Şakâik-i Numanîyye ve Zeyleri: Hadaikuş-Şakâik*. Haz., Abdülkadir Özcan. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1989.

Mehmed Süreyyâ. *Sicill-i Osmanî*. Yayına haz., Nuri Akbayer, eski yazıdan aktaran Seyit Ali Kahraman. c.3, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Vakfı, 1996.

Molla Yegân Ahaveyn Ömer Çelebi. *Risâle fi Usûli'l-Hadis*. Millî Kütüphane-Ankara, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, No. 06 Mil Yz A 4181/9, vr.82b-84b.

Şahiner, Yakup. "Molla Gürani'den Şeyh Akşemseddin'e Fethin Hocaları: 1432-1453". *Anasay*, 8 (2019): 107-146.

Özel, Ahmet. *Hanefî Fıkıh Âlimleri*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1990.

Taşköprülüzâde Ahmed Efendi. *eş-Şakâiku'n-Nu'mânîyye fi Ulemâi'd-Devleti'l-Osmânîyye Osmanlı Âlimleri*. Haz., Muhammet Hekimoğlu. Ed. Derya Örs. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2019.

Topkapı Sarayı Millî Saraylar Arşivi (TS.MA.E): TS. MA.E, Dosya No: 983, Gömlek No: 77.

Ünver, A. Süheyl. *Risale 5: Kadıköyü'ne Ünvanı Verilen Hızır Bey Çelebi Hayatı Ve Eserleri*. C. 1, İstanbul: Nümune Matbaası, 1944.

Yıldız, Sakıp. *Fatih'in Hocası Molla Gürânî Ve Tefsiri*. İstanbul: Sahhaflar Kitap Sarayı, 1988.

YEGÂNZÂDELER VE AİLENİN SOY AĞACI

